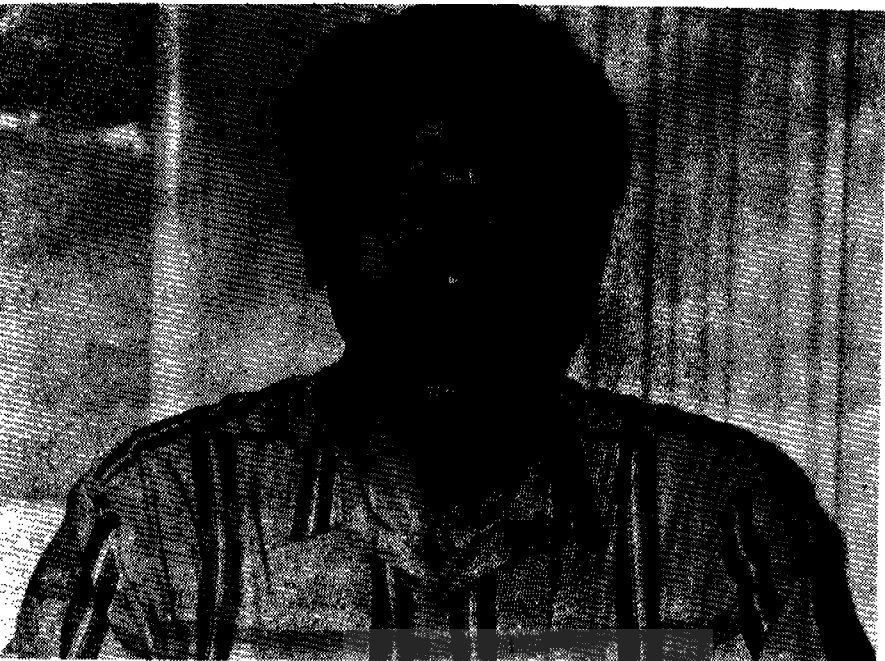

آن کریم. ترجمه، توضیحات و واژه‌نامه از
 آباءالدین خرمشاهی. تهران، انتشارات نیلوفر،
 [انتشارات جامی، ۱۳۷۴، ۹۰۵ صفحه، ۸
 صفحه اول رنگی با تذهیب، هدیه ۶۵۰۰
 مان.

هیچ راهی نیست کان را نیست پایان غم مخور. سرانجام انتظار به پایان آمد، و ترجمه بهاءالدین خرمشاهی از قرآن کریم، در آخرین روزهای اسفند ۱۳۷۴ انتشار یافت.

بهاءالدین خرمشاهی را اهل قلم و اهل کتاب می‌شناسند. سالی یک دو کتاب و دهها مقاله نویسد. مترجم، محقق، اسلام‌شناس، شیعه‌شناس، ویراستار، فرهنگ‌نگار، حتی طنزپرداز، و همه مهمتر قرآن‌پژوه و حافظ‌پژوه است. چنانکه در مصاحبه‌ای به مناسبت نزدیکی انتشار ترجمه قرآن کریم، با هفته‌نامه بهمن و نشریات دیگر گفته است، مترجمی حرفه‌ای است (علم در بیخ، شیطان در بهشت، عرفان و فلسفه، درد جاودانگی، علم و دین، خدا در فلسفه، دین‌پژوهی چندین دفتر - اندیشه سیاسی در اسلام معاصر و چند اثر دیگر)، و ویراستار دایرةالمعارف تشیع، و سحرچند متن (از جمله کلیات سعدی، دیوان حافظ بر مبنای نسخه خلیفائی، شرح عرفانی غزلهای لفظ، تصحیح مجدد رباعیات خیام) و ویراستار چند فرهنگ (فرهنگ اصطلاحات علوم و تمدن اسلامی، فرهنگ اصطلاحات فلسفه و علوم اجتماعی، واژه‌نامه ادیان، و گفتنی است که پس از فراغت کاروبار تولید و طبع و ترجمه قرآن مجید، تألیف فرهنگ فرزنان را که فرهنگی انگلیسی-فارسی و ۳ مجلد کلان است آغاز کرده است). او کتابدار سابق کتابخانه ملی، عضو پژوهشگاه علوم انسانی پژوهشکده حکمت و ادیان) و عضو فرهنگستان زبان و ادب فارسی است. مؤلف و مترجمی کار است، و زمینه حرفه‌ای کار او قرآن‌پژوهی و حافظ‌پژوهی است. در زمینه قرآن‌پژوهی تاکنون بیش از انتشار ترجمه قرآن کریم، تفسیر و تفاسیر جدید، فرهنگ موضوعی قرآن مجید (با همکاری

● بهاء‌الدین خرمشاهی

کامران فانی) قرآن پژوهی (هفتاد بحث و تحقیق در زمینه پژوهشهای قرآنی)، و اخیراً قرآن‌شناخت منتشر کرده است، و به‌قرار اطلاع ترجمه مقدمه بر ترجمه قرآن اثر ریچارد بل، بازنگری و بازنگار مونتگمری وات را در دست اقدام و زیر چاپ دارد. در زمینه حافظه‌پژوهی هفت اثر دارد برجسته‌تر از همه حافظ‌نامه است که بارها تجدید طبع یافته است. مقالات او در زمینه فلسفه، فلسفه علم، نقد و عیارسنجی فلسفه، نقد کتاب و نشر کتاب و زمینه‌های دیگر، از ۳۰۰ مقاله برمی‌گذرد به‌آثار او با تفصیل اشاره کردیم تا پیشینه کار و کارنامه‌اش، برای کسانی که او را کمتر می‌شناسند روشن شود.

او خود در گفتار مترجم یا مؤخره‌ای که بر این ترجمه نوشته است بر آن است که مترجم قریب باید در نزدیک به بیست علم و فن مهارت داشته باشد، از جمله در صنعت ترجمه، و نثرنویسی ترجمه قرآن کریم که محصول چهار سال کوشش و پژوهش شبانروزی است، در قطع رحا و با هیأت آراسته و شکیل از طبع بیرون آمده است. ۳۰۰ صفحه از ۹۰۵ صفحه کتاب پیوسته‌های گوناگون و واژه‌نامه تشکیل می‌دهد. برای نخستین بار در تاریخ ترجمه بیش از هزارساله فارسی قرآن کریم است که مترجمی واژه‌نامه کامل و سراسری قرآنی-فارسی را که به ۱۲ هزار واژه است، با شواهد فراوانی از مفردات و ترکیبات قرآنی، همراه ترجمه‌اش می‌آورد که ۱۵۰ صفحه سه‌ستونی از این کتاب را به آن اختصاص داده است. ویژگی مهم دیگر این ترجمه توضیحات آن است. در هر صفحه از قطع بالابند رحلی (به‌اندازه دایره‌المعارفها)، در بالای

راست، نص مقدس قرآن کریم، از روی مصحف مدینه، که کتابت عثمان طه است، عیناً آمده است. در بالا، سمت راست، در ستونی مقابل آن، ترجمه فارسی ساده و سراسر است و روشن و روان و در عین حال امین و دقیق قرآن کریم آمده است، و در نیمه پایین هر صفحه در ۲۰ سطر بلند و سراسری توضیحات روشنگر مشکلات و ایجاز و اشارات قرآنی آمده است.

این توضیحات در هر صفحه ۴-۵ فقره و در مجموع کل مدخلها یا «مقالات» توضیحی پای صفحات چهار هزار فقره است. در قسمت پیوسته، «فهرست توضیحات» هم در یک نظم سراسری الفبایی آمده است که فی‌المثل خواننده یا جوینده برای مقاله جبرئیل یا جن، یا جهاد، یا غزوة بدر، غزوة احد، غزوة حنین، بیعت رضوان و صلح حدیبیه و خمس و زکات و نمازهای پنجگانه و نماز شب، و آیات نازل در حق بعضی از چهارده معصوم علیهم السلام و کبار صحابه و صدها و بلکه هزاران موضوع دیگر را با مراجعه به فهرست توضیحات می‌تواند در متن در پای صفحه، و در شرح آیه مربوط به هر یک پیدا کند. توضیحات پای صفحات گاه تفسیری است، گاه لغوی، گاه دستور زبانی، گاه مربوط به اختلاف قرائت، گاه مربوط به نکته‌ای فقهی از آیات الاحکام، گاه مربوط به ناسخ یا منسوخ، گاه مربوط به نکته‌ای کلامی یا عقیدتی، گاه مربوط به اسباب یا شأن نزول، گاه نکته‌ای عرفانی و تأویلی حکمی، و در مسائل و مباحث عدیده است. بحثها همه موجز و پراطلاع و با ذکر منابع است. و ارجاع متقابل نیز در پای صفحات هر جا که لازم بوده آمده است. فی‌المثل زندگینامه حضرت ابراهیم (ع) در سوره بقره، توضیح آیه ۲۵۸ آمده است، سپس در جاهای دیگر هر جا که ذکری - به‌ویژه ذکر مفصلی از حضرت ابراهیم (ع) آمده است، به‌همان مقاله که در بقره، ۲۵۸ آمده است، ارجاع داده است. واژه‌نامه هم ساختمان ساده‌ای دارد. اگرچه کلمات رازیر ماده و ریشه وارد کرده است (تا لغات هم‌ریشه و هم‌خانواده از هم دور نیفتند) ولی از شکل مکتوب و هر صیغه و ساختاری که هر کلمه در آیات مختلف دارد، به‌اصل ماده رجوع داده است. فی‌المثل از لن ترأنی به - الرؤیة، یا از تعیها - مرعی، از یوحی - الایحاء، از لاتخف به - الخوف و به‌همین ترتیب ارجاع داده است.

لذا هیچ جوینده‌ای ناکام و سرگردان نخواهد شد. زیرا از هر صیغه‌ای که در دست دارد و در قرآن کریم به کار رفته است، عیناً به‌ماده و ریشه اصلی ارجاع داده شده است.

منابع اعم از تفاسیر یا کتب دیگر که بیش از ۸۰۰ کتاب است در لابه‌لای توضیحات به‌اختصار یاد شده است، و سپس نام و مشخصات کتابشناختی هر یک در کتابنامه پایان کتاب آمده است. چندکلمه‌ای هم درباره ترجمه روشن و روان جناب خرمشاهی بگوئیم. ترجمه حاضر، ترجمه‌ای است به‌فارسی استوار امروز، به‌نثر معیار که به‌تعبیر خودشان هیچ گیر و گره و گرایبی خاصی ندارد. مترجم عنصر تفسیری را در ترجمه دخالت نداده است، مگر به‌میزان کمتر از یک درصد و آن هم در داخل قلاب [] و برای روشن کردن مرجع ضمیری یا توضیحی بسیار حیاتی. در باز کردن این قلابها هم اسراف و افراطی مشاهده نمی‌شود، حداکثر دو سه قلاب کوتاه و غالباً تک کلمه‌ای در هر صفحه. ترجمه، ترجمه‌ای است که واحد آن جمله است، نه کلمه،

ولذا در عین آنکه کمال دقت را رعایت کرده است، تحت‌اللفظی نیست. در مجموع با مطالعه ترجمه چندین سوره، به‌نظر راقم این سطور - که با ترجمه‌های قدیم و جدید قرآنی انس دارد - چنین رسید که این ترجمه یکی از دقیق‌ترین و سراسرترین ترجمه‌های عصر جدید و بدون ریخت‌وپاش و آب و انشا و عبارت‌پردازی و لفاظی است، و به‌عنایت الهی شأن شایسته خود را در میان ترجمه‌های امروزی قرآن کریم به‌دست خواهد آورد.

حروفچینی و صفحه‌بندی و کتاب‌آرایی و رنگ‌آمیزی کمرنگ (ترام) متن و تذهیبها و آرایه‌های هشت صفحه اول، و کاغذ مرغوب و چاپ و صحافی پاکیزه، این اثر را بی‌آنکه تجمل افراطی داشته باشد، جزو آثار نفیس و دلپذیر این سالها درآورده است و ناشران (جامی، نیلوفر، ناهید) و مدیر و سرپرست فنی تولید آن، آقای محمد سیداخلاقی، اثری بدیع و ماندگار پدید آورده‌اند. سعی همه دست‌اندرکاران مشکور باد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی